

І. Ковалів, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. На теперішньому етапі держава не може забезпечити належного рівня життя непрацездатній частині громадян лише за рахунок державних коштів. Саме це є одним із важливих аргументів необхідності реформування пенсійної системи, за якої відповідальність за рівень пенсій лягає не тільки на державу, а й на кожного окремого члена суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки дослідження пенсійного забезпечення є актуальним, то все більше науковців звертають увагу на зазначену проблему. Зокрема П. Цибенко [10] пропонує для зменшення дефіциту Пенсійного фонду залучати додаткові джерела формування бюджету, О. Петрушка розглядає можливість застосування зарубіжного досвіду в Україні [7]. На необхідність пенсійного реформування у зв'язку із зубожінням населення та невпевненістю у майбутньому вказано в [2; 4; 13]. З огляду на це, вважаємо за доцільне провести дослідження впливу пенсійної реформи на розмір пенсій у майбутньому.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було визначення чинників, які впливають на розмір пенсій у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Кожну людину цікавить розмір її пенсії у майбутньому, а розвиток економіки залежить в тому числі від обсягу фінансування Пенсійного фонду із державного бюджету. В Україні пенсіонерів стає більше, а тих, хто працює та сплачує внески до Пенсійного фонду, – менше.

Відомо: чим вищий обсяг зарплати, тим більші надходження до Пенсійного фонду. Існують різні пропозиції щодо зростання таких надходжень. Зокрема С. Українець пропонує збільшити частку затрат на заробітну плату у структурі собівартості виробленої продукції та наданих послуг [10, с. 22], а П. Цибенко – повернути додатковий збір від купівлі-продажу безготівкової валюти, оскільки, на його думку, з безготівковою валютою працюють не люди праці, не ветерани, а банкіри та олігархи [10, с. 17].

Відомо, що у багатьох країнах частина виплат на пенсійне забезпечення покривається за рахунок недержавних коштів. Зокрема питома вага недержавних пенсій у структурі пенсійних виплат у Нідерландах складає – 35%, у Данії – 34%, в Австралії – 33%, Швейцарії – 30%.

В Україні підвищення пенсій лише за рахунок солідарної системи неможливе, що підтверджує необхідність змін. У зв'язку з ростом кількості пенсіонерів і підвищенням пенсій у Пенсійному фонді України збільшується

дефіцит коштів на їх виплату. Лише зростанням пенсійного віку та страхового стажу у солідарній системі ситуація не виправиться. Уже в перші роки незалежності України необхідно було одночасно вводити інші форми пенсійного забезпечення, за яких кожен громадянин міг би відкладати певну суму своїх доходів на майбутню пенсію.

Дослідник З. Воронович наводить розрахунки втрат пенсійних виплат через застій у пенсійній системі, наголошуючи, що щорічно працююча особа вносить до Пенсійного фонду 12 тис. грн, виходячи зі середньої місячної зарплати в Україні близько 3 тис. гривень. Він підрахував, що за тридцять років необхідного страхового стажу для виходу на пенсію ця сума становитиме 360 тис. гривень. Якби її покласти на депозит за ставкою, наприклад, 15%, то пенсіонеру можна було б жити на самі відсотки [2, с. 7]. Отже, це ще є однією з підстав щодо необхідності реформування пенсійної системи.

За оцінкою В. Ланового, в Україні лише 3% громадян багаті, 15% – жебраки, 60% – бідняки, тож до середнього класу можна зачислити трохи більше, ніж 20% населення. І таке співвідношення маємо в той час, коли всі цивілізовані країни всілякими методами намагаються зменшити відсоток бідняків і розробляють різноманітні методи повернення їх до нормальних стандартів життя. У Швеції, наприклад, бідним, за їхніми стандартами, людям надають безкоштовне житло, а соціальні страхові системи частково покривають населенню вартість ліків. У США податкова система доплачує особам, які мало заробляють. Та й узагалі кожна європейська держава в той чи інший спосіб дбає про своїх малозабезпечених громадян. Україна, на жаль, до таких не належить [4, с. 3].

Група вчених – В. Геєць, Є. Панченко, Е. Лібанова – дають визначення цьому суспільному явищу, стверджуючи, що бідність слід розуміти як неможливість внаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу [6, с. 37]. Бідність людей похилого віку є результатом впливу багатьох чинників, серед яких найбільше проявляється дотичність низьких заробітних плат, високого рівня безробіття й тінізації економіки. Усе це негативно позначається на коефіцієнті заміщення розміру пенсії зарплатою.

До проведення пенсійної реформи 65% пенсіонерів отримували пенсію менше, ніж 1 тис. грн на місяць, що теж свідчить про їх бідність. Низька пенсія у ветеранів війни, лауреатів державних премій, переможців олімпійських ігор, жертв політичних репресій та ін. Це переконливо засвідчує про необхідність кардинальних змін.

Як вважає Р. Хеммінг, існують дві основні причини фінансових труднощів. «Перша – щедрі пенсійні виплати, що передбачають витрати, не настільки очевидні на момент призначення пенсій, які мають виплачуватися у майбутньому і, відповідно до розподільчої системи, не знайдуть відображення у більш високих ставках внесків до моменту виплат. Друга, більш важлива передумова фінансових труднощів – це передбачуване постаріння населення, що погіршує співвідношення осіб трудящих і числа пенсіонерів, а відповідно вимагає підвищення ставок внесків для забезпечення певного рівня пенсійних виплат» [12, с. 81–82].

Чітко окреслилися різні позиції щодо підвищення пенсійного віку, збільшення трудового стажу, встановлення пільг. Зокрема А. Олів'є з цього приводу запропонував поступове підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років, по шість місяців щороку, необхідність збільшення трудового стажу для отримання пенсій на 10 років, збільшення мінімального необхідного стажу для отримання пенсій з 5 до 10 років і скасування всіх пільгових пенсій та можливостей більш раннього виходу на пенсію. Крім того, пенсійні виплати для працюючих пенсіонерів мають бути обмежені [10, с. 27–28].

Частково ці пропозиції враховано в урядовому законопроекті щодо реформування пенсійної системи, в якому пропонувалося підвищення пенсійного віку для жінок з 55 до 60 років на 6 місяців щорічно, починаючи з 2011 року.

З табл. 1 видно, що в Україні чоловіки не доживають до пенсії. Вірним підходом у цьому питанні буде врахування тривалості життя після виходу на пенсію. Вона в нашій державі є різною: жінки в середньому після виходу на заслужений відпочинок живуть 23 роки, а чоловіки лише – 14 [5, с. 9]. Очевидно, враховуючи наведені факти, Верховна Рада України погодила підвищення пенсійного віку на першому етапі пенсійних змін лише для жінок. Наголошено, що такі зміни не обминуть і чоловіків у перспективі.

Таблиця 1

Середня тривалість життя в окремих країнах світу у 2011 році*

Країна	Тривалість життя чоловіків	Тривалість життя жінок
Україна	66,0	75,9
Австрія	78,3	83,9
Бельгія	77,8	83,2
Великобританія	79,1	83,2
Німеччина	78,4	83,2
Данія	77,8	81,9
Іспанія	79,4	85,4
Італія	80,1	85,3
Нідерланди	79,4	83,1
Польща	72,6	81,1
Португалія	77,6	84,0
Угорщина	71,2	78,7
Фінляндія	77,3	83,8
Франція	78,7	85,7
Чеська Республіка	74,8	81,1
Швеція	79,9	83,3

*Джерело: Жінки і чоловіки в Україні : стат. зб. / [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Від початку обговорення питання щодо зміни моделі пенсійного забезпечення Г. Дашутін був проти підвищення пенсійного віку з огляду на різні

обставини. На його переконання, це матиме негативні тенденції, що спостерігаються останнім часом в Україні, а саме: зниження рівня середньої тривалості життя, значне погіршення життєвого рівня, високий рівень смертності населення країни та несприятливий стан ринку праці. За таких умов підвищення пенсійного віку призведе до скорочення терміну перебування працівника на заслуженому відпочинку як пенсіонера [3, с. 13].

Як зауважує О. Біліна, жінки в Україні працюють меншу кількість років, ніж жінки в інших країнах. Проте підвищення пенсійного віку лише для жінок на 5 років, як це пропонувалося в початковому проекті пенсійної реформи, дало б змогу утримувати навантаження пенсіонерів на платників внесків на чинному рівні лише до 2021 року (87%) [1, с. 18–19]. Науковець також вважає, що підвищення пенсійного віку для обох статей до 65 років, як це зробили багато інших країн світу, є найбільш раціональним для утримання стабільності пенсійної системи та запобігання її банкрутству [1, с. 18–19].

В Україні впродовж багатьох років був і залишається низький життєвий рівень, як і прожитковий мінімум. В окремих галузях національної економіки, особливо в сільському господарстві, недостатньо застосовуються новітні технології та механізація виробничих процесів, висока питома вага важкої ручної праці у виробництві сільськогосподарської продукції, що негативно позначається на стані здоров'я і призводить до передчасного старіння та зниження тривалості життя. Громадяни усіх країн Євросоюзу живуть значно довше від українців. Середній вік проживання громадян в нашій державі становить 68,2 року.

У структурі населення збільшується абсолютна і відносна частка людей літнього віку, знижується народжуваність. Негативний вплив мають міграція працездатного населення, виїзд молоді в інші країни на сезонні й тимчасові роботи, пізніший вік громадян, які створюють матеріальні та інші цінності, коли молоді люди починають працювати не з 16 років, як раніше, а з 20–22 років. Значно погіршує демографічну ситуацію безробіття в Україні, яке складало у 2014 році 9,3%, високим воно є й у Львівській області, що засвідчує про відсутність робочих місць, занепад виробництва в галузях національної економіки.

Дослідження підтверджують дисбаланс між кількістю населення пенсійного віку і населення працездатного віку. Практика пенсійного забезпечення показує, що солідарна пенсійна система у фінансовому плані відчутно реагує на демографічні зміни, особливо на факти старіння населення. Частка населення в Україні віком 60 років і старше сьогодні сягнула понад 20 відсотків. Окреслилася тенденція до зростання кількості населення пенсійного віку та зменшення кількості працездатного населення.

Одночасне зниження народжуваності і підвищення смертності є характерною ознакою демографічної ситуації в нашому регіоні (табл. 2).

З табл. 2 випливає, що кількість померлих осіб перевищує кількість народжених (виняток – 1990 рік). Правда, у сільській місцевості народжуваність дещо вища, ніж у місті. Скорочується народжуваність у розрахунку на 1000 осіб наявного населення, особливо це помітно в міських родинях. Занепокоює висока смертність людей у сільській місцевості, яка у 2013 році складала 15,3 особи.

Таблиця 2

Стан демографічної ситуації у Львівській області, осіб*

Показник	Рік			Темп росту	
	1990	2010	2013	2013 р. до 1990 р.	2013 р. до 2010 р.
Кількість народжених – всього	3869 3	2865 1	2954 2	-9151	891
у міських поселеннях	2259 8	1632 7	1679 1	-5807	464
у сільських поселеннях	1609 5	1232 4	1275 1	-3344	427
Кількість померлих – всього	2884 9	3264 4	3166 6	2817	-978
у міських поселеннях	1348 4	1664 4	1645 0	2966	2966
у сільських поселеннях	1536 5	1600 0	1521 6	-149	-784
На 1000 наявного населення:					
кількість народжених	14,0	11,2	11,6	-2,4	0,4
у міських поселеннях	13,7	10,6	10,8	-2,9	0,2
у сільських поселеннях	14,6	12,3	12,8	-1,8	0,5
Кількість померлих	10,5	12,8	12,5	2	-0,3
у міських поселеннях	8,2	10,8	10,6	2,4	-0,2
у сільських поселеннях	13,9	16,0	15,3	1,4	-0,7

*Джерело: складено за даними [8, с. 27; 9, с. 21–39; 11].

Відкладання пенсійної реформи за демографічних тенденцій, які окреслилися в Україні, а також у Львівській області, могло б призвести до негативних наслідків. Лише 75% від загальної кількості зайнятого населення сплачують пенсійні внески. Нині на 10 платників пенсійних внесків в Україні припадає в середньому 9 пенсіонерів.

Пенсійні видатки зростають випереджальними темпами до економічної спроможності держави їх покривати. Можливості державної солідарної системи пенсійного забезпечення – це пенсія в розмірі 35 % від попереднього заробітку. Кількість осіб пенсійного віку до кількості людей працездатного віку має тенденцію до зростання, спостерігається незначне збільшення загального продовження життя людей, що вийшли на пенсію.

Не всі громадяни схвально відгукуються на підвищення пенсійного віку. Безперечно, мусить докорінно змінитися економічна ситуація в країні. Слушним щодо цього є попередження В. Яценка: якщо нам не вдається забезпечити дуже високі та стабільні темпи економічного зростання (близько 8–10 % щорічно і протягом тривалого часу), то потреба збільшувати витрати на пенсійне забезпечення загрожує: 1) або збільшенням податків для працюючих; 2) або

фінансовим банкрутством Пенсійного фонду; 3) або відновленням затримок виплат пенсій; 4) або дуже низькими розмірами пенсій. Так само, як і обідів, безкоштовних

пенсій не буває. Це внески платників податків, а не уряду чи Пенсійного фонду [13, с. 13].

Висновки. Зважаючи на проведені дослідження зазначимо: держава брала на себе всі функції соціального захисту, акумулювала ресурси і розподіляла їх у вигляді допомог і пенсій, чим позбавляла громадян особистої відповідальності за своє майбутнє. Враховуючи досвід інших країн, вважаємо, що не можна усувати з цієї сфери людину.

Пенсійна система в Україні є нестабільною. Вона передусім повинна виконувати соціальну функцію, яка передбачає посилення соціальної захищеності непрацездатного населення, запобігання бідності та забезпечення соціальної справедливості. Як стверджують фахівці, соціальна функція втілюється вкрай незадовільно, що ще раз підтверджує необхідність реформ чинної пенсійної системи.

Отримуючи кошти з різних джерел, у майбутньому пенсіонери зможуть мати більші доходи, а це дає підстави стверджувати, що пенсійна реформа матиме позитивний вплив на розмір пенсії, а також на фінансове забезпечення населення в майбутньому. Усе це ще раз підтверджує необхідність проведення реформи пенсійної системи в нашій державі та ліквідації зазначених недоліків.

Бібліографічний список

1. Биліна О. Для стабільності реформи / О. Биліна // Вісник Пенсійного фонду України. – 2010. – № 7. – С. 18–19.
2. Воронович З. Десять років із тридцяти працюємо на Пенсійний фонд / З. Воронович // Високий замок. – 2012. – 19-23 лип.
3. Дашутін Г. Перебування на заслуженому відпочинку скоротиться / Г. Дашутін // Урядовий кур'єр. – 2001. – 4 квіт.
4. Лановий В. «Країна жебраків...» / В. Лановий // Інформатор. – 2010. – 29 лип. – 4 серп.
5. Лібанова Е. Пенсійний вік має бути однаковий / Е. Лібанова // Урядовий кур'єр. – 2011. – 15 бер.
6. Перехідна економіка : підручник / [В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін.] ; за ред. В. М. Геєця. – К. : Вища шк., 2003. – 591 с.
7. Петрушка О. В. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Петрушка, Ю. В. Баніт // Наука й економіка. – 2015. – № 1(37). – С. 19–27. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nie_2015_1_5.pdf/.
8. Соціальний розвиток Львівської області : стат. зб. / відп. за випуск А. Т. Шалерай. – Львів, 1991. – Ч 1. – 188 с.
9. Соціальні індикатори рівня життя населення Львівської області : стат. зб. / [за ред. С.І. Зимової ; відп. за вип. Н.І. Мироненко]. – Львів, 2014. – 169 с.
10. Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення: парламентські слухання. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – 132 с.
11. Статистичний щорічник Львівської області за 2013 р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Львів, 2014. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/yearbook.php>.

12. Хемминг Р. Должна ли государственная пенсионная система быть накопительной? / Р. Хемминг // Труд за рубежом. – 2001. – № 1. – С. 81–115.
14. Яценко В. Д. Безкоштовних пенсій не буває / В. Д. Яценко // Урядовий кур'єр. – 2001. – 4 квіт.

Ковалів І. Вплив пенсійної реформи на розмір пенсій у майбутньому

Розглядається вплив пенсійної реформи на розмір пенсії в майбутньому. Проаналізовано можливість та доцільність проведення пенсійної реформи через вплив демографічної ситуації та підвищення пенсійного віку. Доведено, що, отримуючи кошти з різних джерел, у майбутньому пенсіонери зможуть мати більші доходи, а пенсійна реформа позитивно впливатиме на розмір пенсії.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, пенсійний вік, пенсійна реформа, демографічна ситуація.

Kovaliv I. Influence of the pension reform on pension rates in the future

Influence of the pension reform on pension rates in the future is considered in the article. It is analyzed the possibility and advisability of the pension reform implementation through the impact of the demographic situation and increasing of the retirement age. It is researched that in the future pensioners will be able to receive higher incomes if they get funds from different sources. The pension reform will have a positive impact on pension rates in the future.

Key words: pension, pension fund scheme, pension age, pension reform, demographic situation.

Ковалив І. Влияние пенсионной реформы на размер пенсий в будущем

Рассматривается влияние пенсионной реформы на размер пенсии в будущем. Проанализирована возможность и целесообразность проведения пенсионной реформы под влиянием демографической ситуации и повышения пенсионного возраста. Доказано, что, получая средства из различных источников, в будущем пенсионеры смогут получать большие доходы, а пенсионная реформа будет положительно влиять на размер пенсии.

Ключевые слова: пенсия, пенсионное обеспечение, пенсионный возраст, пенсионная реформа, демографическая ситуация.